

РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

УДК: 35.078

DOI: <https://doi.org/10.32689/2617-9660-2019-4-2-146-158>

Бень Ярослав Віталійович,

аспірант кафедри публічного управління та публічної служби, Національна академія державного управління при Президентові України, 03057, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 20, тел.: +38 (096) 1011218, e-mail: yarikben86@gmail.com.

ORCID: 0000-0002-0370-3225

МОДЕРНІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕМОКРАТІЇ УЧАСТІ В УМОВАХ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. Публікація присвячена питанням механізмів реалізації потенціалу демократії участі в умовах реформи місцевого самоврядування в Україні. Здійснюється постановка питання про потенціал демократії участі або ж партисипаторної демократії в ХХІ ст., як раціонального доповнення традиційних ліберальних моделей народовладдя, представлених, у першу чергу, безпосередньою та представницькою демократіями. Підкреслюється, що криза традиційної ліберальної демократії, зумовлена насамперед абсентеїзмом виборців і неоднозначністю результатів референдумів останніх 10-15 років (Brexit і ін.), а також зростанням симпатій виборців у державах-учасницях ЄС до популістських і радикальних партій, зумовлює об'єктивну потребу в переосмисленні методів і форм народовладдя. Зокрема, наголошується на недооціненому в багатьох державах світу потенціалу демократії участі, яка отримала значний поштовх для свого розвитку після Другої світової війни і, з перманентним успіхом, розвивається в більшості держав Європи, Америки і інших регіонів світу. При цьому, феноменологія партисипаторної демократії полягає в тому, що ця форма народовладдя є найбільш ефективною на місцевому рівні.

Зроблено висновок, що механізм реалізації демократії участі в Україні є системою взаємозумовлених доктринальних, нормативно-правових, організаційно-управлінських і інших механізмів, які забезпечують реалізацію права громадян на місцеве самоврядування в формі їх добровільного залучення до участі в вирішенні органами місцевого самоврядування

та їх посадовими особами питань місцевого значення в межах Конституції та законів України.

Наголошується, що важливим пріоритетом реформи місцевого самоврядування в Україні в 2019 і наступних роках має стати доктринальне, законодавче і організаційно-управлінське забезпечення використання потенціалу місцевих виборів і референдумів в органічному поєднанні з такими видами і формами демократії участі на місцях, як загальні збори, місцеві ініціативи, громадські слухання, електронні петиції, партисипаторні бюджети тощо.

Ключові слова: демократія; демократія участі; партисипаторна демократія; місцеве самоврядування; реформа місцевого самоврядування; механізми реалізації демократії участі.

Ben Yaroslav Vitaliyovych,

postgraduate student, department of public administration and public service, National academy of Public administration under the President of Ukraine, 03057, Kyiv, st. Anton Cedika, 20, tel .: +38 (096) 1011218, e-mail: yarikben86@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0370-3225

MODERNIZATION OF THE MECHANISM OF REALIZATION OF DEMOCRACY OF PARTICIPATION IN CONDITIONS OF LOCAL SELF-GOVERNMENT REFORM IN UKRAINE

Annotation. The publication focuses on the mechanisms for realizing the potential of participatory democracy in the context of local government reform in Ukraine. The question of the potential of participatory democracy or participatory democracy in the 21st century is being raised as a rational complement to traditional liberal models of democracy, represented, first and foremost, by direct and representative democracies. It is emphasized that the crisis of traditional liberal democracy, caused primarily by voter absenteeism and ambiguity of the results of the referendums of the last 10-15 years (Brexit, etc.), as well as the increase of voters' sympathies in EU member states with populist and radical parties, rethinking the methods and forms of democracy. In particular, it emphasizes the underestimated potential of participatory democracy in many countries of the world, which has given a significant impetus to its development since World War II and, with permanent success, is developing in most countries of Europe, America and other regions of the world. At the same time, the phenomenology of participatory democracy is that this form of democracy is the most effective at the local level.

It is concluded that the mechanism of realization of democracy of participation in Ukraine is a system of mutually agreed doctrinal, normative-legal, organizational-administrative and other mechanisms that ensure realization of citizens' right to local self-government in the form of their voluntary involvement in decision-making by local self-government bodies and their positions issues of local importance within the framework of the Constitution and laws of Ukraine.

It is emphasized that an important priority of local government reform in Ukraine in 2019 and the coming years should be the doctrinal, legislative and organizational-management support for harnessing the potential of local elections and referendums in an organic combination with such types and forms of local participation, as general assemblies, local assemblies, public hearings, e-petitions, participatory budgets, and more.

Keywords: democracy; participatory democracy; Local Government; local government reform; mechanisms for implementing participatory democracy

Постановка проблеми. Після Революції гідності в 2014 року Україна взяла курс на реформування місцевого самоврядування та територіальної організації публічної влади на місцях на засадах децентралізації та субсидіарності, заснований на цінностях і цілях Європейської хартії місцевого самоврядування. Нині ця реформа залишається однією з найбільш ефективних в Україні. За даними Мінрегіонбуду, розміщеними на офіційному веб-сайті цього міністерства, на початок 2019 року в Україні утворено 877 об'єднаних територіальних громад (ОТГ), в складі яких проживає біля 9 млн. громадян України. При цьому, біля 100 ОТГ до кінця 2019 року можуть провести перші щорічні вибори, після відповідного рішення ЦВК [1]. Демократизм реформи місцевого самоврядування на засадах децентралізації в цілому узгоджується з подібними тренда-

ми у інших державах Ради Європи (Литва, Польща, Франція та ін.), які стали прикладом України.

Як відомо, Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 року, ратифікована Україною в 1997 році, не містить зобов'язань щодо видів і форм демократії, які мають забезпечувати демократизм місцевого самоврядування. Водночас, у преамбулі цієї Хартії йдеться про те, що «... право громадян на участь в управлінні державними справами є одним з демократичних принципів, які поділяються всіма державами – членами Ради Європи, ... що це право найбільш безпосередньо може здійснюватися саме на місцевому рівні» [2].

Закономірно, що залучення загально визнаного інституту локальної демократії, – місцевих виборів, – стало важливим механізмом для селекції оновлених управлінських еліт до органів місцевого самоврядування в Україні та їх одночас-

ної легітимації. Адже, до сьогодні у всіх названих ОТГ були проведені виключно первинні вибори. Разом із тим, певним недоліком реформи місцевого самоврядування 2014-2019 років в Україні стало ігнорування інших, окрім виборів, видів і форм місцевої демократії, включно з партисипаторною локальною демократією.

Парадоксальною є ситуація, коли в процесі добровільного об'єднання територіальних громад в Україні не було використано інститут місцевих референдумів, за відсутності його унормування в чинному законодавстві після втрати чинності Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» 1991 року з прийняттям у 2012 року Закону України «Про всеукраїнський референдум», який у свою чергу було визнано Конституційним Судом України у 2018 році неконституційним. Хоча, і попередній досвід проведення в Україні місцевих референдумів навряд чи можна вважати вдалим. З 1991 по 2012 рік, за різними оцінками, в Україні було проведено понад 200 місцевих референдумів [3; 4; 5], і значного впливу на розвиток локальної референдної демократії вони із різних причин не справили.

Водночас, за умови відсутності закону про місцеві референдуми з 2012 року і донині, в процесі реформи місцевого самоврядування в Україні отримала свій розвиток демократія участі, або ж так звана партисипаторна демократія. Особливо на рівні міст. Так, за інформацією USAID і інших експертних організацій, розміщених на офіцій-

ному веб-сайті Комітету Верховної Ради України VIII скликання з питань державного будівництва, регіонального розвитку та місцевого самоврядування, за 2016-2018 роки 21 місто запустило бюджет участі, і ще 15 – е-петиції. Утім, лише 4 міста запустило місцеві ініціативи, і 3 – громадські слухання. У той же час, в окремих містах лишаються штучні бар'єри, які роблять майже неможливим скористатись інструментами місцевої демократії. Так, для ініціювання громадських слухань в м. Чернігові потрібно зібрати 3 000 підписів жителів (рекомендація міжнародних організацій – не більше 50), а щоб подати місцеву ініціативу в Кропивницькому – 19 000 підписів (рекомендація – не більше 250) [6]. Подібна ситуація спостерігається не лише в міських, а й у інших територіальних громадах.

Однією з причин цього є неунормованість демократії участі та форм її реалізації, у першу чергу новітніх (е-петиції, партисипаторні бюджети тощо), у чинному законодавстві про місцеве самоврядування та відсутність науково обґрунтованих і дієвих публічно-управлінських механізмів забезпечення реалізації форм партисипаторної демократії, яка позитивно зарекомендували себе за кордоном, насамперед – у державах-учасницях ЄС, під час проведення реформування місцевого самоврядування.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання теорії та практики механізмів залучення громадськості до участі в державному управ-

лінні та природи партисипативної демократії досліджувались у роботах учених у сфері публічного управління (М. Білинська, О. Васильєва, К. Ващенко, Р. Войтович, М. Гирик, Н. Гончарук, І. Дегтярьова, В. Загорський, О. Оболенський, В. Олуйко, Л. Пашко, О. Пухкал, Є. Романенко, І. Сурай, С. Хаджирадева та ін.) та права (О. Батанов, В. Нестерович, В. Погорілко, А. Селіванов, О. Скрипнюк, М. Ставнічук, В. Федоренко і ін.). Разом із тим, визначення сутності, змісту, структури і механізмів реалізації партисипаторної демократії в умовах реформування місцевого самоврядування в Україні передбачає проведення відповідних наукових досліджень.

Метою статті є формування наукових засад механізмів реалізації демократії участі в умовах реформування місцевого самоврядування в Україні та обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства та управлінської діяльності у цій сфері публічних відносин.

Виклад основного матеріалу. Місцеве самоврядування має давні витоки, але свого сучасного сенсу починає набувати лише за часів середньовіччя, під впливом Магдебурзького права (*Magdeburger Weichbildrecht*), або ж «німецького» чи «тевтонського» права, сформованого в XII ст. на основі «Саксонського зеркала» та статусу вільного міста Магдебург. А уже з наступного століття Магдебурзьке право поширилось спочатку в Великому Князівстві Литовському та Королівстві Польському,

а надалі й у Речі Посполитій, до складу якої входили й Українські землі (Городок, Кам'янець-Подільський, Коломия, Кременець, Львів, Луцьк, Стрий, Теревовля і ін.). Разом із тим, Магдебурзьке право, як одна з найбільш відомих систем середньовічного міського права, яка мала елементи демократичного управління (виборний міський голова та рада міста, зібрання городян тощо), мала обмежену сферу дії: його юрисдикція поширювалася виключно на міста, наділені цим правом.

Джерелом конституційної моделі місцевого самоврядування в Україні, відомої як «козацьке самоврядування», традиційно вважають Конституцію Пилипа Орлика 1710 року, або ж «Пункти й конституції законів та вольностей Війська Запорозького між ясновельможним паном Пилипом Орликом, новообраним Гетьманом Війська Запорозького, та між старшиною, полковниками, а також названим Військом Запорозьким, прийняті публічною ухвалою обох сторін і підтвержені на вільних виборах встановленою присягою названим ясновельможним гетьманом, року Божого 1710, квітня п'ятого дня у Бендерах». Хоча, звісно, у цій Конституції був відсутній чіткий розподіл функцій і повноважень державної влади і місцевого самоврядування. За тогочасних історичних умов і, в першу чергу, за відсутності національної державності, козацьке самоврядування фактично і склало публічну владу в Україні.

На думку вітчизняних правознавців, праобраз законодавчої влади мала втілювати Генеральна Рада, до складу якої повинні були входити генеральні старшини, цивільні полковники, генеральні радники (делегати від полків), полкові старшини, сотники і представники від Запорізької Січі. Генеральна Рада повинна була збиратися тричі на рік у християнські свята (Різдво, Великдень і Покрову) та заслуховувати звіти гетьмана, питання про недовіру йому, обирати генеральну старшину за поданням Гетьмана тощо. Фактично, пропонувався організація козацького парламенту, відмінна від стихійних чорних рад часів Гетьманщини і дорадчих гетьманських рад [7, с. 9-11]. Але, в силу різних обставин, Конституція Пилипа Орлика та закріплена в ній козацька модель місцевого самоврядування, з описаними елементами локальної демократії, так і не була реалізована в українському державотворенні та правотворенні на практиці.

Відзначимо, що ключові цінності та принципи конституціоналізму, включаючи обмеження влади, верховенства права, а пізніше й місцевого самоврядування, були сформовані та втілені у законодавстві та управлінській практиці в Європі та Америці в XVII-XIX ст., насамперед в епоху «великих революцій» в Англії, Франції, США, Німеччині, Японії та ін. країнах [8, с. 74-80]. У цей час був сформований і концепт класичної демократії, втілений у конституціях США 1787 р., Франції 1791 р. і ін. Йдеться насамперед про пар-

ламентську демократію, яка стала привабливою альтернативою абсолютній монархії.

Так, Й. Шумпетер у своїй роботі «Капіталізм, соціалізм і демократія» (1976 р.) писав щодо сутності класичної західної демократії наступне: «Філософія демократії XVIII ст. може бути визначена наступним чином: демократичний метод є такою сукупністю інституційних засобів прийняття політичних рішень, за допомогою яких здійснюється загальне благо шляхом надання самому народу можливості вирішувати проблеми через вибори індивідів, які збираються для того щоб виконати його волю» [9, с. 4].

Тобто, саме представницька демократія вважалася оптимальним шляхом досягнення загального добробуту. Водночас, класична західна демократія цього часу апелювала до загальнонаціонального представницького органу – парламенту, члени якого мали вільний мандат. Натомість, місцева демократія здебільшого залишалася поза увагою тогочасних мислителів і творців перших конституцій і здійснювалася на основі усталених століттями традицій народоправства. Зокрема, у кантонах Швейцарського Союзу, починаючи з XV ст. практикувались місцеві референдуми, народні ініціативи, народні вето та ін., тоді як на конституційному рівні референдуми були закріплені лише у Другій Гальветичній Конституції 1802 р. [4, с. 46-47]. Подібні практики народних зібрань, ініціатив та інших традиційних форм локальної демократії зустрічаємо й в історії інших народів Європи,

включаючи уже згадану «козацьку демократію», яку системно закріплювала Конституція Гетьмана Пилипа Орлика 1710 року.

Ситуація щодо локальної демократії та закріпленні її видів і форм змінилася після наукового обґрунтування категорії «місцеве самоврядування». Поширеною серед науковців є думка про те, що категорія «місцеве самоврядування» отримала свій сучасний сенс і закріплення на конституційному рівні в період Великої французької революції, щоб підкреслити автономність і навіть самостійність комуні перед державою. Зокрема, у 1790 році в Франції було офіційно запроваджено самостійну четверту гілку влади – «муніципальну владу». Але, на переконання О.Батанова і В.Кампо, у Франції ідеї вільних громад, конституційні основи сучасного місцевого самоврядування були сформовані та реалізовані майже через 100 років після Великої французької революції, лише у Третій Республіці, починаючи з 1875 року [10, с. 11]. До цього часу ідея місцевого самоврядування мала переважно політичний характер і стосувалася паритетів комун і Французької республіки у здійсненні публічної влади.

У кін. XIX – на поч. XX ст. категорія «місцеве самоврядування», обґрунтована пруським правником Р. Гнейстом, отримала своє поширення не лише в науці, а й у правотворчій і управлінській практиці. На думку К. Шмітта, згаданий учений у своїй відомій праці «*Self-government, Kommunalverfassung*

und Verwaltungsgericht in England» (1871 р.) вбачав, що наявність місцевого самоврядування є виключно важливою передумовою утвердження правової держави [11, с. 119]. На наш погляд, справедливості цієї тези Р. Гнейста переконливо довів час. Адже місцеве самоврядування стало важливим явищем для обмеження всевладдя держави на місцях, а також управлінсько-правовим режимом для забезпечення жителів громад, комун, гмін тощо доступними послугами.

На початку XX століття Україна отримала свій історичний шанс на державотворення та легітимізацію місцевого самоврядування. Українська національна революція 1917-1921 років, а також діяльність УНР і ЗУНР, Української держави П. Скоропадського, Директорії, інших центрів української публічної влади (Карпатська Січ, Холодноярська республіка та ін.) сприяли появі на політичній карті світу самостійної України. Дороговказом її розвитку, в тому числі й у сфері місцевого самоврядування стали Універсали і Конституція УНР, інші акти в сфері державної влади і управління. Разом із тим, за цей незначний проміжок часу в Україні, не зважаючи на творення українського парламенту, уряду, армії, академії наук та інших державних органів, не вдалося створити повноцінну демократичну систему місцевого самоврядування на всій своїй території, а тим більше запровадити інститути місцевої демократії. Більшовицька агресія, яка почалася з інфільтрації до складу місцевих рад України, на

територіях, що межували із ново-проголошеною після Жовтневого перевороту 1917 року РРФСР, агітаторів і бойовиків, призвела до захоплення значної частини України та повалення Української держави.

За час входження України до складу колишнього СРСР була сформована т.з. «радянська модель місцевого управління та самоврядування», яка включала до свого складу повний арсенал різноманітних форм і методів «соціалістичної демократії»: від безальтернативних місцевих виборів – до всенародних обговорень. Можна навіть було б припустити, що у колишньому СРСР було створено досить дієву систему форм демократії участі. Формально, окрім місцевих виборів і референдумів, на місцевому рівні передбачалося місцеві збори, місцеві обговорення, петиції та звернення до місцевих органів влади, відкликання депутатів місцевих рад тощо. Але, на практиці вони проводилися не часто й переважно для легітимізації рішень партійно-державних органів колишнього СРСР. Приклади, коли б результати застосування інститутів «соціалістичної демократії» йшли в розріз з рішеннями КПРС і органів державного управління, експертам і ученим на разі не відомі.

У цей же час, після проголошення незалежності спочатку соціалістичними, а далі й радянськими республіками в 1989-1991 роках, потенціал партиципаторної демократії або ж демократії участі розглядається в країнах ліберальної демократії, як раціональне доповнення традиційних ліберальних

моделей народовладдя, представлених, у першу чергу, безпосередньою та представницькою демократіями. До того ж, криза традиційної ліберальної демократії, зумовлена насамперед абсентеїзмом виборців і неоднозначністю результатів референдумів останніх 10-15 років (Brexit і ін.), а також зростанням симпатій виборців у державах-учасниках ЄС до популістських і радикальних партій, зумовила об'єктивну потребу в переосмисленні методів і форм народовладдя. Зокрема, недооцінений у багатьох державах світу потенціал демократії участі отримує значний поштовх для свого розвитку в більшості держав Європи, Америки і інших регіонів світу. Відповідні тенденції щодо розвитку демократії участі вплинули й на її популярність в сучасній Україні.

Після розпаду колишнього СРСР і проголошення незалежності України у 1991 році розпочалося формування системи національного місцевого самоврядування на демократичних засадах. Хоча, цей процес виявився доволі тривалим, оскільки в 1991-1996 роках в Україні була законсервована дещо модернізована радянська система «рад всіх рівнів». І лише після прийняття Конституції України 1996 року була утверджена громадянська теорія місцевого самоврядування, що передбачала визнання і гарантування Українською державою місцевого самоврядування (ст. 7) [12], а також наділення територіальних громад повнотою владно-управлінських повноважень

для забезпечення інтересів жителів цих громад, включаючи ОТГ.

У Законі «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. визначається: «Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» [13]. Таким чином, локальна демократія в Україні представлена безпосереднім і представницьким народовладдям.

Основними формами безпосереднього волевиявлення територіальних громад в Україні, спрямованими на забезпечення безпосереднього здійснення ними самоврядування в межах Конституції і законів України, є місцеві вибори, референдуми, загальні збори громадян за місцем їх проживання, а також місцеві ініціативи, громадські слухання тощо. Названі форми місцевої демократії відповідають положенням Європейської хартії місцевого самоврядування, преамбула якої визнає право громадян на участь в управлінні державними справами одним із демократичних принципів, що підтримується всіма державами-учасницями Ради Європи [14, с. 604-608]. Очевидно, що поряд із місцевими виборами і референдумами, які залишаються класичними формами народовладдя, що відрізняються від інших: а) безпосереднім обранням чи при-

йняттям рішення; б) голосуванням виборців, які є жителями конкретної територіальної громади, усе більше привабливим у ХХІ ст. стає потенціал демократії участі на місцевому рівні.

Такими формами партиципаторної демократії в Україні на сьогодні є: а) громадські слухання; б) громадські консультації; в) участь представників інститутів громадянського суспільства в конкурсних і атестаційних комісіях при органах місцевого самоврядування; г) електронні петиції до органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб; д) формування партисипаторних бюджетів у територіальних громадах тощо. Арсенал демократії участі, яка нині стає запобіжником від популізму, постійно модернізується, як на національному, так і на міжнародному рівні.

Для прикладу можна навести методичний продукт, обґрунтований експертами Європейської комісії з питань місцевої та регіональної демократії – CLEAR. Методика CLEAR слугує для встановлення зворотнього зв'язку між органами місцевого самоврядування та жителями відповідної територіальної громади і детермінується наступним чином:

С. Можуть робити, а саме мають ресурси, вміння та знання для участі.

Л. Бажають, а саме мають відчуття приналежності, яке підсилює участь.

Е. Уповноважені, а саме отримали можливість для участі.

А. Запрошені, а саме мобілізовані для участі офіційними органами влади або групами волонтерів.

Р. Відчувають зворотній зв'язок, а саме бачать приклади того, як їх думка береться до уваги [15, с. 5].

Застосування методики CLEAR, на наш погляд, може бути ефективним управлінським механізмом для використання потенціалу демократії участі при проведенні реформи місцевого самоврядування в Україні в 2019 і наступних роках. Разом із тим, демократія участі на місцевому рівні потребує досконалих механізмів своєї реалізації для продовження реформування місцевого самоврядування в Україні. Йдеться про доктринальні, нормативно-правові, організаційно-управлінські та інші механізми, які в своїй взаємодії утворюють комплексний механізм реалізації демократії участі в Україні.

Ці механізми створюють сприятливі умови і легітимізують види і форми участі жителів територіальних громад у вирішенні органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами питань місцевого значення, визначених у ст. 140 і інших Конституції України [12] і в Законі України «Про місцеве самоврядування» [13]. При цьому, демократія участі, на наше переконання, не є альтернативою конституційним формам народовладдя на місцях і не може підмінити собою безпосередню демократію (місцеві вибори і референдуми) та діяльність представницьких органів місцевого самоврядування (місцевих рад, сільських, селищних, міських голів, старост і ін.) в Україні. Партисипаторна демократія завершує триаду «безпосередня демократія – представницька демократія – демократія участі» й посилює

владоспроможність територіальних громад, забезпечує формування та функціонування інститутів громадянського суспільства на локальному рівні та взаємодію жителів і органів місцевого самоврядування при вирішенні питань місцевого значення, що є дуже важливим у міжелекторальний період.

На сьогодні, коли в Україні демократично обрано нового Президента України і сформовано Верховну Раду України IX скликання, питання продовження реформ, і насамперед реформи місцевого самоврядування на засадах децентралізації і субсидіарності, є важливим як для України, так і для держав-партнерів, які підтримали цю реформу (Німеччина, Норвегія, Польща, США, Швейцарія, Швеція й ін.). Разом із тим, продовження цієї реформи має відбуватися не лише в режимі «закриття міжнародної технічної допомоги», а через конструктивну ревізію здобутків реформи місцевого самоврядування, роботу над помилками і пошуком нових сенсів і пріоритетів цієї реформи. На нашу думку, важливим пріоритетом реформи місцевого самоврядування в Україні в 2019 і наступних роках має стати доктринальне, законодавче і організаційно-управлінське забезпечення використання потенціалу місцевих виборів і референдумів в органічному поєднанні з такими видами і формами демократії участі на місцях, як загальні збори, місцеві ініціативи, громадські слухання, електронні петиції, партисипаторні бюджети тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Механізм реаліза-

ції демократії участі в Україні – це система взаємозумовлених доктринальних, нормативно-правових, організаційно-управлінських і інших механізмів, які забезпечують реалізацію права громадян на місцеве самоврядування в формі їх добровільного залучення до участі в вирішенні органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами питань місцевого значення в межах Конституції та законів України.

Одна публікація не може розкрити всі особливості законодавчого та управлінського забезпечення функціонування механізмів застосування демократії участі при реформуванні місцевого самоврядування в Україні. Для комплексного вирішення цієї проблематики, на наш погляд, необхідно: визначити зміст, сутнісні ознаки, а також оптимальну методологію пізнання та розуміння механізму реалізації демократії участі в умовах реформи місцевого самоврядування в Україні в 2019 і наступних роках; здійснити періодизацію становлення та розвитку механізму реалізації демократії участі в умовах реформи місцевого самоврядування в Україні та виявити і систематизувати основні тенденції і перспективи генезису демократії участі на місцевому рівні; здійснити порівняльний аналіз ефективності публічно-управлінських механізмів реалізації безпосередньої, представницької та партисипаторної демократії на місцевому рівні в Україні; виявити структуру механізму реалізації демократії участі в умовах реформи місцевого самоврядування в Україні та охарактеризувати його основні компоненти (складники); встановити узагальнити і систематизувати основні види і форми реалі-

зації демократії участі на місцевому рівні; обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства в сфері реалізації демократії участі в місцевому самоврядуванні в Україні та щодо оптимізації відповідних державно-управлінських процедур і практик.

Зазначене сприятиме обґрунтуванню цілісної концепції механізму реалізації демократії участі в умовах реформи місцевого самоврядування в Україні в Україні, з урахуванням кращих практик держав-учасниць ЄС, США, Канади, Швейцарії та ін. країн щодо максимального залучення жителів територіальних громад до управління на місцевому рівні із використанням інноваційних методів і технологій сучасної партисипаторної демократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Негода В.: Більше 100 ОТГ можуть цього рік провести перші місцеві вибори. Рішення – за ЦВК. / Офіційний веб-сайт Мінрегіонбуду. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/press/news/bilshe-100-otg-mozhut-provesti-tsogorich-pershi-mistsevivibori-rishennya-za-tsvk-v-yacheslavnegoda/>- назва з екрану.

2. Європейська хартія місцевого самоврядування (м. Страсбург, 15 жовтня 1985 року) // Офіційний вісник України. – 2015. – № 24. – Ст. 1418.

3. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Референдуми в Україні: історія та сучасність / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко ; за ред. академіка НАН

України Ю. С. Шемшученка. Монографія. – К.: Ін-т держави і права НАН України, 2000. – 248 с.

4. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Референдне право України: навч. Посібник / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко. – К.: Вид-во «Ліра-К», 2006. – 366 с.;

5. Місцеві референдуми в Україні: теоретичні та нормопроектні аспекти: матеріали «круглого столу», 23 липня 2009 р., м. Київ // Передмов. М. В. Оніщука; автор. кол.: Федоренко В.Л., Ляшко І.В., Базилевич Д.С., Кузнецова Н.О., Черничка Л.В.; Упоряд.: Пиняк С.І., Гарбуз Ю.П., Степанян Г.С. – К.: СПД Москаленко О. М., 2009. – 60 с.

6. Индекс демократичності міст – 2018 / USAID, УНЦПД, «Громадяни в дії». Електронний ресурс. Режим доступу: [file:///F:/INTERNET/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%B7%D0%B0%20%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20%D0%86%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20\(1\).pdf](file:///F:/INTERNET/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%B7%D0%B0%20%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20%D0%86%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20(1).pdf) – назва з екрану.

7. Федоренко В.Л. Конституція гетьмана Пилипа Орлика 1710 року: 300 років досвіду українського конституціоналізму / В.Л. Федоренко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – № 3. – С. 9–11.

8. Федоренко В.Л. Конституціоналізм і революції / В.Л. Федоренко // Право України. – 2018. – № 4. – С. 74-80.

9. Шумпетер Й. Капіталізм, соціалізм и демократія // Теорія и практика демократії. Избранные тексты / Пер. с англ. под ред. В.Л. Иноземцева, Б.Г. Капустина. – Москва: Ладомир, 2006. – С. 4-10.

10. Батанов О.В. Муніципальне право зарубіжних країн : навч. посібн. у 2

ч. ; Частина 1; за заг. ред. П.Ф. Мартиненка / О.В. Батанов, В.М. Кампо. – К. : Знання України, 2006. – 148 с.

11. Шмитт К. Государство и политическая форма / К. Шмитт : пер. с нем. ; сост. В.В. Анашвили, О.В. Кильдюшов. – М. : Изд. дом. Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2010. – 272 с.

12. Конституція України : прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

13. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.

14. Федоренко В.Л. Конституційне право України : підручник ; До 20-ої річниці Конституції України та 25-ої річниці незалежності України / В.Л. Федоренко. – К. : Вид-во «Ліра», 2016. – С. 604-608.

15. Місцева демократія в Україні: нові стандарти / Укр. незалежн. центр політ. дослідж. ; М.В. Лациба, І.М. Лукарія, О.Д. Ващук-Огданська. – К. : Агенство «Україна», 2013. – 236 с.

REFERENCES:

1. Nehoda V.: Bilshe 100 OTN mozhut tsoho rich provesty pershi mistsevi vybory. Rishennia – za TsVK [Nehoda V.: More than 100 UTCs can hold the first local election this year. The decision is after the CEC]. (2019). www.minregion.gov.ua. Retrieved from <http://www.minregion.gov.ua/press/news/bilshe-100-otg-mozhut-provesti-tsogorich-pershi-mistsevi-vibori-rishennya-za-tsvk-v-yacheslav-negoda/> [in Ukrainian].

2. Yevropeiska khartiia mistsevoho samovriaduvannia (m. Strasburh, 15 zhovtnia 1985 roku) [European Charter

- of Local Self-Government (Strasbourg, October 15, 1985)]. (2015). *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy – Official Bulletin of Ukraine*, 24. Art. 1418 [in Ukrainian].
3. Pohorilko, V. F., Fedorenko, V. L. (2000). *Referendy v Ukraini: istoriia ta suchasnist [Referendums in Ukraine: History and Modernity]*. Kyiv: In-t derzhavy i prava NAN Ukrainy [in Ukrainian].
4. Pohorilko, V. F., Fedorenko, V. L. (2006). *Referendne pravo Ukrainy [Referendum Right in Ukraine]*. Kyiv: Vyd-vo «Lira-K» [in Ukrainian].
5. Fedorenko, V. L., Liashko, I. V., Bazilevych, D. S., Kuznetsova, N. O., Chernychka, L. V. (2009). *Mistsevi referendy v Ukraini: teoretychni ta normoproektni aspekty [Local referendums in Ukraine: theoretical and norm-design aspects]*. Proceedings of round table. S. I. Pyniak, Yu. P. Harbuz, H. S. Stepanian (Eds.). Kyiv: SPD Moskalenko O. M. [in Ukrainian].
6. Indeks demokratychnosti mist – 2018 [Urban Democracy Index – 2018]. (n.d.). *www.prostir.ua*. Retrieved from <https://www.prostir.ua/?library=indeks-demokratychnostimist-2018-doslidzhennya> [in Ukrainian].
7. Fedorenko, V. L. (2010). Konstytutsiia hetmana Pylypa Orlyka 1710 roku: 300 rokiv dosvidu ukrainskoho konstytutsionalizmu [The Constitution of Hetman Pylyp Orlyk in 1710: 300 Years of Experience of Ukrainian Constitutionalism]. *Biuletyn Ministerstva yustytysii Ukrainy – Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine*, 3, 9-11 [in Ukrainian].
8. Fedorenko, V. L. (2018). Konstytutsionalizm i revoliutsii [Constitutionalism and revolutions]. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, 4, 74-80 [in Ukrainian].
9. Schumpeter, J. (2006). Kapitalizm, sotsializm i demokratiya [Capitalism, Socialism and Democracy]. V. L. Inozemtseva, B. G. Kapustina (Eds.). *Teoriya i praktika demokratii. Izbrannyi teksty – Practice of Democracy. Selected texts*. (pp. 4-10). Moskva: Ladimir [in Russian].
10. Batanov, O. V., Kampo, V. M. (2006). *Munitsypalne pravo zarubiznykh krain [Municipal Law of Foreign Countries]*. (Vols. 1). P.F. Martynenko (Eds.). Kyiv: Znannia Ukrainy [in Ukrainian].
11. Schmitt, C. (2010). *Gosudarstvo i politicheskaya forma [State and political form]*. V.V. Anashvili, O.V. Kildyushov (Eds.). Moscow: Izd. dom. Gos. un-ta – Vysshey shkoly ekonomiki [in Russian].
12. Konstytutsiia Ukrainy : vid 28 chervnia 1996 roku [Constitution of Ukraine from June 28, 1996]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 30. Art. 141 [in Ukrainian].
13. Zakon Ukrainy «Pro mistseve samovriaduvannya v Ukraini» : vid 21 travnia 1997 r. [Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine» from May 21, 1997]. (1997). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 24. Art. 170 [in Ukrainian].
14. Fedorenko, V. L. (2016). *Konstytutsiine pravo Ukrainy; Do 20-oi richnytsi Konstytutsii Ukrainy ta 25-oi richnytsi nezalezhnosti Ukrainy [Constitutional Law of Ukraine; To the 20th anniversary of the Constitution of Ukraine and the 25th anniversary of Ukraine's independence]*. (pp. 604-608). Kyiv: Vyd-vo «Lira» [in Ukrainian].
15. Latsyba, M. V., Lukariia, I. M., Vashchuk-Ohdanska, O. D. (2013). *Mistseva demokratiia v Ukraini: novi standarty [Local democracy in Ukraine: new standards]*. Kyiv: Ahentstvo «Ukraina» [in Ukrainian].